

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ (Conclusions of Recommendation)

มอญเป็นชนชาติหนึ่ง ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติอันยาวนาน เมื่อมอญเสียเอกราชให้แก่พม่า ในปี พ.ศ. 2300 แล้ว ก็ได้อพยพหนีภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในไทย ตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ นับได้เป็นเวลานานกว่าสองร้อยปีมาแล้ว ซึ่งชนชาวมอญเหล่านี้ เมื่อแรกเข้ามานั้น ได้มีสถานภาพทางสังคมเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย โดยเป็นเหมือนกับแนวกันชนให้กับไทยในการทำสงครามกับพม่า มีหน้าที่ในการสอดแนมหาข่าว เป็นหน่วยจัดหาเสบียงส่งร่อนให้กับไทยไว้ในยามศึกสงคราม ตลอดจนการเข้าร่วมกับทัพของไทยในการเข้าประจันหน้าสู้รบกับทัพพม่า ต่อมาเมื่อไทยปลดปล่อยจากพม่าได้แล้ว เนื่องจากพม่าได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ชาวมอญจึงได้หมดภาระหน้าที่จากการศึกสงครามไปด้วยเช่นกัน และได้พากันอพยพตามเจ้าเมืองทั้งเจ็ดของเมืองด่านทั้งเจ็ดในเขตเมืองกาญจนบุรีลงมาหาแหล่งถิ่นที่อยู่ใหม่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า เมื่อได้มาพบว่าสองชายฝั่งของแม่น้ำแม่กลองแถบถิ่นบริเวณในเขตอำเภอบางแพราวมและบ้านโป่ง มีสภาพที่ดินทำกินกับมีแหล่งน้ำสมบูรณ์ จึงได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตลอดแนวสองฝั่ง ต่อมาก็ได้ตั้งวัดคงคารามขึ้นมาเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นศูนย์กลางของชาวมอญในเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลอง โดยมีเจ้าเมืองมอญหลายองค์ที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตหมู่บ้านข้างวัดคงคารามด้วยเช่นกัน และได้ดำรงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และดำรงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชาวมอญได้อย่างเหนียวแน่นตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาชนชาวมอญได้รับสถานภาพทางกฎหมายจากไทยให้เป็นพลเมืองของไทย มีสถานภาพและฐานะทางสังคมดังเช่นคนไทย ขณะเดียวกันก็มีชาวมอญดั้งเดิมที่อพยพมาจากภัยสงครามนั้นได้ถึงแก่กรรมไปลงไปตามลำดับแห่งช่วงวัยของอายุขัย ดังนั้น ชาวมอญที่มีอยู่ในปัจจุบันก็ได้กลายเป็นคนไทยไปหมดแล้วตามหลักการแห่งข้อกฎหมาย แต่โดยสถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนั้นก็ยังมีเชื้อสายที่สืบทอดต่อกันมาจากเชื้อสายของชาวมอญ จึงได้ทำให้มีการสืบทอดความเชื่อ ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม โดยการถ่ายทอดส่งต่อกันมาอย่างไม่ขาดสาย ดังนั้น ในการดำรงวิถีวัฒนธรรมของชาวมอญในปัจจุบัน จึงเป็นผลแห่งการที่ได้รับมาจากการถ่ายทอดของบรรพชนในอดีตที่ถ่ายทอดมายังลูกหลานของผู้สืบเชื้อสายมอญในรุ่นปัจจุบัน

กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวมอญ ในสภาวะปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการในการส่งผ่านความรู้ความเชื่อทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งที่เป็นสมาชิกใหม่ในสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายรามัญบ้านคงคาเหนือ โดยผล

จากการศึกษาครั้งนี้ได้พบว่า มีปัจจัยหลักที่เป็นองค์ประกอบในการถ่ายทอดความรู้ของกระบวนการถ่ายทอด ตามระบบความเชื่อในการนับถือผี สามารถแยกออกเป็นปัจจัยหลักได้ดังนี้คือ

1. ผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยผลจากการศึกษาพบว่า ผู้รู้ หรือ ผู้ที่มีหน้าที่ ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายรามัญบ้านคงคาเหนือ ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ให้แก่บุตรหลานในตระกูลผีหรือถ่ายทอดให้กับผู้ประกอบพิธีกรรม หรือในการให้ความรู้กับบุคคลภายนอกทั่วไป โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มบุคคลคือ กลุ่มของต้นผี หรือ ผู้รู้ของครัวเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มหลักในกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยทำหน้าที่สองประการคือการเป็นต้นผี หรือเป็นหัวหน้าครัวเรือนและทำหน้าที่ในการที่จะต้องถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่บรรดาสมาชิกในตระกูลผีทุกคน ให้มีความรู้ความเข้าใจตามความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษ และกลุ่มที่สองคือกลุ่มของ ไต้ง หรือ คนทรงและผู้นำด้านจิตวิญญาณสูงสุดของชุมชนโดยกลุ่มนี้มีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้นำของชุมชนในการประกอบพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ ทั้งในระดับครัวเรือนระดับสังคมของชุมชนและระหว่างต่างสังคม บุคคลกลุ่มนี้จะได้รับการนับถือจากสังคมชาวไทยเชื้อสายรามัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนในกลุ่มนี้จะถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญในเรื่องผีและพิธีกรรมสูงสุดของชุมชน ที่คอยให้ความรู้แก่ผู้คนในสังคมชุมชนและจะเป็นผู้นำในการประกอบ พิธีกรรม ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

2. ผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษในเขตชุมชนบ้านคงคาเหนือ ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายรามัญบ้านคงคาเหนือทุกคน ที่เกิดมาเป็นลูกหลานในตระกูลผีมอญทุกตระกูล ซึ่งเมื่อเกิดมาแล้วก็จะมีสถานภาพและมีบทบาทหน้าที่ ในการที่จะต้องรับการถ่ายทอดความเชื่อและความรู้ในการนับถือผีบรรพบุรุษจากต้นผี หัวหน้าครัวเรือน หรือจากผู้รู้ในชุมชน และรวมถึงผู้รู้ที่อยู่ภายนอกชุมชน โดยสามารถจัดกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกคือ กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดที่อยู่ในครัวเรือน ได้แก่ ลูกหลานของต้นผีทุกคนที่อยู่ในครัวเรือนของต้นผี กลุ่มที่สองคือ กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดซึ่งเป็นเครือญาติในตระกูลผีซึ่งอยู่นอกครัวเรือนของต้นผี ได้แก่ กลุ่มคนในวงศ์เครือญาติที่ยังไม่ได้ทำการแยกมือออกไปจากต้นผี ได้แก่ ครัวเรือนของน้องชายต้นผีคนใหม่ทุกคน กับครัวเรือนของน้องชายต้นผีคนเดิมทุกคน รวมถึงลูกสาวของต้นผีทุกคน และกลุ่มที่สามคือ กลุ่มของผู้รับการถ่ายทอดซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่นอกตระกูลผีที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์เป็นวงศ์ญาติกับตระกูลผีนั้นเมื่อภายหลัง ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีชาติพันธุ์อื่นที่มาแต่งงานกับสามีที่เป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญ โดยเมื่อแต่งงานเป็นสะใภ้ในตระกูลผีนั้นแล้ว ก็จะต้องนับถือผีบรรพบุรุษของตระกูลสามีและยังต้องรับการถ่ายทอดความรู้ความเชื่อ แนวทางการปฏิบัติ เพื่อนำไปปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับฝ่ายสามี และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบ

พิธีกรรมรุ่นใหม่ของชุมชน คือโต้ง หรือคนทรงรุ่นใหม่ของชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้และวิธีการขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษจากโต้งคนเดิมของชุมชน

3. **ฐานความรู้หรือแหล่งเรียนรู้** ในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนั้นจะต้องมีฐานในการเรียนรู้ซึ่งเป็นฐานในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้กับผู้คนในสังคมชาวไทยเชื้อสายมอญ หรือชนชาติอื่นที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในภายหลัง หรือในกรณีที่บุคคลคนภายนอกเข้ามาศึกษาเรียนรู้ โดยสามารถแบ่งแหล่งเรียนรู้ตามระดับสถาบันของโครงสร้างสังคมออกได้ ดังนี้คือ **ฐานความรู้ในสถาบันครัวเรือน** ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมที่มีความสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดเป็นอย่างมาก ในการที่สมาชิกใหม่ในสังคมจะได้เริ่มการเรียนรู้หรือได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดในครัวเรือน ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพื่อให้สมาชิกใหม่ในครัวเรือนได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องผีบรรพบุรุษ **ฐานความรู้ลำดับที่สองคือ ฐานความรู้ในการถ่ายทอดในระดับชุมชน** นอกจากสถาบันครัวเรือนแล้วในชุมชนบ้านคงคาเหนือ ยังมีสถาบันทางสังคมอื่นๆที่เป็นแหล่งเรียนรู้ก่อให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือ ผีบรรพบุรุษให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญหลักของชุมชน สถาบันทางการศึกษาของชุมชน ได้แก่โรงเรียนในชุมชนบ้านคงคาเหนือทั้งสองโรงเรียน กับสถาบันทางศาสนาได้แก่วัดคงคาราม และฐานความรู้ฐานสุดท้ายคือ **ฐานความรู้ในการถ่ายทอดในสถาบันระหว่างชุมชน** ได้แก่บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ที่ได้เป็นฐานในการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนชาวมอญในเขตหมู่บ้านคงคาเหนือหรือตำบลอื่นๆ ซึ่งได้ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในการศึกษาเรียนรู้ เช่น กลุ่มผู้รู้ของชุมชนชาวมอญบ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า กับกลุ่มชาวมอญบ้านคงคาเหนือ ตำบลคลองตาครุฑ ที่มีความผูกพันเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันโดยตลอดมา ตั้งแต่ครั้งอดีตมาจวบจนปัจจุบัน

4. **องค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดจากฐานสู่ฐาน** ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ จากการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านคงคาเหนือ ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการนับถือผีบรรพบุรุษ อันเป็นไปในลักษณะของการแบ่งแยกงานกันทำบนฐานอันเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสรีระและความถนัดความชำนาญเฉพาะของทางเพศ เนื่องจากการแบ่งความสำคัญทางเพศและชนิดของกิจกรรมในแต่ละเพศที่สามารถจะกระทำได้ โดยให้มีความเหมาะสมกับงานหรือกิจกรรมย่อย เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ของกิจกรรม โดยความรู้หลักที่ผู้มีหน้าที่ในการถ่ายทอดได้ถ่ายทอดให้กับผู้รับการถ่ายทอดความรู้ นั้น จะได้มีการจัดเรียงลำดับก่อนหลังในการให้ความรู้ในระดับของครัวเรือนในการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยจำแนกออกได้ 4 องค์ความรู้ดังนี้คือ องค์ความรู้แรกคือ ความรู้ในเรื่องของผีทั่วไปและสิ่งเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลำดับต่อมาคือองค์ความรู้ในเรื่องของผีบรรพบุรุษ ลำดับต่อมาคือ องค์ความรู้ในเรื่องของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีบรรพบุรุษ ที่แสดงถึงรายละเอียดและขั้นตอน

ในการจัดกระทำพิธีกรรม และท้ายสุดคือองค์ความรู้ในเรื่องของพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ชนชาวไทย เชื้อสายรามัญที่นับถือสูงสุดควบคู่กับการนับถือผีบรรพบุรุษ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5. วิธีการถ่ายทอดและสื่อที่ใช้ประกอบการถ่ายทอด ผลจากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีบรรพบุรุษของครัวเรือนชาวไทยเชื้อสายรามัญบ้านคงคาเหนือ นั้น มีวิธีการและรูปแบบที่ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน โดยสรุปจำแนกวิธีการถ่ายทอดออกได้ 5 วิธีการดังนี้คือ วิธีการแรกคือวิธีการถ่ายทอดด้วยการเล่าเรื่อง โดยต้นผีหรือหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้อาวุโสในครัวเรือน จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเรื่องราว ด้วยการบอกเล่าถึงเรื่องราวของการนับถือผีทั่วไปและการนับถือผีบรรพบุรุษของตระกูลผิตนเอง ให้กับบุตรหลาน ในขณะที่มีโอกาสและช่วงเวลาที่เหมาะสม วิธีการลำดับที่สองคือวิธีการถ่ายทอดด้วยการฝึกหัดจากการเป็นลูกมือ คือในครั้งแรกจะเป็นการที่ผู้รับการถ่ายทอดจะเข้าไปสังเกตจดจำ แล้วต่อมาก็ได้เข้าไปช่วยงานนั้นๆ ในฐานะลูกมือ ต่อมาภายหลังเมื่อมีความชำนาญเพิ่มมากขึ้น จนสามารถกระทำได้ด้วยตนเองโดยลำพัง วิธีการลำดับต่อมาคือวิธีการถ่ายทอดด้วยการสอนวิชาให้กับผู้นำในการประกอบพิธีกรรมรุ่นใหม่ของชุมชนบ้านคงคาเหนือ ซึ่งจะมีลักษณะที่เป็นพิธีกรรมมากขึ้น โดยผู้ที่ขอเรียนรู้หรือเป็นผู้รับการถ่ายทอด จะต้องเข้าไปหาผู้ที่มีความรู้และขอฝากตัวเข้าเป็นศิษย์ เมื่อผู้ที่มีความรู้ตอบรับการเข้าเป็นศิษย์แล้ว ก็จะต้องมีพิธีกรรมในการรับเข้าเป็นศิษย์และเมื่อครบรอบปีก็ต้องทำพิธีไหว้ครู วิธีการต่อมาคือการถ่ายทอดความรู้ในการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษด้วยวิธีพิเศษ ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ได้พบว่า มีวิธีที่มีลักษณะพิเศษในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ใต้งหรือคนทรงรุ่นใหม่ ด้วยวิธีที่เหนือธรรมชาติ โดยผู้รับการถ่ายทอดได้รับการถ่ายทอดจากการเข้าฝันของใต้งคนเดิมที่ถึงแก่กรรมลงไปแล้ว ซึ่งได้มาเข้าฝันบอกสอนถึงวิธีการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือบรรพบุรุษ ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถหาหลักฐานที่พิสูจน์ได้มายืนยันตามหลักวิธีการศึกษาศาสตร์ใหม่ แต่ก็คงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในอีกแง่มุมหนึ่งของสังคมชุมชนที่มีต่อกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในระดับฐานรากของสังคม และวิธีการสุดท้ายคือวิธีการถ่ายทอดความรู้จากสื่อ จากการศึกษาค้นคว้า จำนวนของผู้ที่ใช้สื่อความรู้ ประเภทนี้ของชุมชนบ้านคงคาเหนือในการถ่ายทอดความรู้ไปยังบุคคลในครัวเรือนหรือบุคคลอื่น ๆ นั้น ยังมีเป็นจำนวนที่น้อยมาก โดยพบว่าจะเป็นการกลุ่มบุคคลรุ่นใหม่ ที่มีความรู้ในด้านของการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดี กับทั้งยังเป็นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูง โดยผู้ส่งสารเหล่านี้จะมีความคิดในลักษณะที่เปิดกว้างต่อข้อมูล ข่าวสารความรู้ ซึ่งต้องการเผยแพร่สู่สังคมสาธารณะชนในวงกว้างให้ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ในวัฒนธรรมของชาวมอญ

กระบวนการในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ในการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายรามัญบ้านคงคาเหนือ นั้น สามารถสรุปเป็นขั้นตอนของกระบวนการถ่ายทอด ได้โดยย่อได้ดังนี้ คือ

1. การกำหนดองค์ความรู้ในการถ่ายทอด ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และวิถีวัฒนธรรมของบรรพชนให้แก่คนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจศึกษา ได้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีแห่งการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยผู้ที่มีหน้าที่ในการถ่ายทอดของแต่ละสถาบันในระบบโครงสร้างทางสังคมจะต้องเป็นผู้ดำเนินการตามบทบาทของตนเองที่มีอยู่นั้น ที่จะต้องมีการกำหนดองค์ความรู้ให้ชัดเจนและเหมาะสม กับผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งเป็นสมาชิกใหม่ในสังคมของครัวเรือน หรือเป็นสมาชิกใหม่ของสังคม กับผู้ที่สืบทอดการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมรุ่นใหม่ของคนในชุมชน โดยแบ่งองค์ความรู้ในการถ่ายทอด ออกเป็นสองส่วนคือองค์ความรู้ในเรื่องความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษ กับความรู้ในการประกอบพิธีกรรม

2. การคัดสรรบุคคลที่เหมาะสมในการเป็นผู้รับการถ่ายทอด โดยผู้ที่มีหน้าที่ในการถ่ายทอดจะเป็นผู้ที่ทำการคัดสรรบุคคล ตามเงื่อนไขของตนเองและความพร้อมของแต่ละบุคคล ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความรู้ที่จะถ่ายทอดให้แก่สมาชิกใหม่ของสังคม สรุปได้ดังนี้

2.1 ในระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด โดยบุคคลที่อยู่ในครัวเรือนได้ช่วยกันในการถ่ายทอดวัฒนธรรม พร้อมกับการขัดเกลาพฤติกรรมของบุตรหลาน ให้เป็นไปตามแบบแผนกฎเกณฑ์ของแต่ละตระกูลผี โดยพิจารณาจากวัยและเพศ พร้อมกับสถานะภาพของ ผู้รับการถ่ายทอดเป็นหลักการว่ามีความพร้อมหรือยังในการที่จะรับการถ่ายทอดแล้ว หรือความรู้ใดที่เหมาะสมที่จะสอนให้อันขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอด เช่น เพศหญิงกับเพศชาย ก็จะเป็นตัวแบ่งในการเข้าเรียนรู้ในกิจกรรมที่เหมาะสมกับเพศของตนเอง

2.2 ในระดับชุมชน เนื่องจากในกรณีของแต่ละครัวเรือนที่มีอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษ ให้แก่บุตรหลาน จึงต้องอาศัยผู้รู้ที่อยู่ในชุมชนมาช่วยในการถ่ายทอดความรู้หรือคำแนะนำ หรือมาช่วยในการจัดทำพิธีกรรมให้กับครัวเรือนในชุมชนและในพิธีกรรมของหมู่บ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวิชาและคำปรึกษาในเรื่องผีบรรพบุรุษให้กับคนในชุมชน รวมถึงในภาคส่วนของสถาบันชุมชน ได้แก่ วัด กับโรงเรียน ที่ทำหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในการนับถือผีบรรพบุรุษ

3. วิธีการถ่ายทอด เป็นกลไกสำคัญในการที่จะถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมจากชนชั้นรุ่นอาวุโสของครัวเรือนหรือของสังคมให้ลงไปสู่ลูกฝั่งอยู่ในตัวของสมาชิกใหม่ในสังคมด้วยวิธีการต่างๆที่ได้ใช้กันอยู่ในสังคมชุมชนบ้านคงคาเหนือ โดยพบว่าในแต่ละสถาบันทางสังคมได้ใช้

วิธีการที่แตกต่างกันไปใน 5 วิธี ที่พบคือ การถ่ายทอดด้วยการเล่าเรื่อง การถ่ายทอดด้วยการฝึกหัด การถ่ายทอดด้วยการสอนวิชา การถ่ายทอดด้วยวิธีพิเศษ และการถ่ายทอดด้วยการใช้สื่อ ซึ่งสามารถอธิบายถึงกระบวนการถ่ายทอด ในระดับสถาบันทางสังคมของครัวเรือนและสถาบันระดับชุมชนได้ดังนี้

3.1 ระดับครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนบ้านคงคาเหนือจะใช้วิธีการเล่าเรื่องผีบรรพบุรุษให้แก่บุตรหลานหรือคนในตระกูลผีได้รับฟัง โดยใช้ภาษามอญและแปลเป็นภาษาไทยให้ฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจ โดยบุตรหลานที่สนใจก็จะซักถามเรื่องราวความเป็นมาต่างๆ ของตระกูลตนเอง สัญลักษณ์ผี และกฎเกณฑ์ของตระกูล ดังนั้นภาษามอญจึงมีความสำคัญและความจำเป็นต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก เมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะมีความรู้ที่จดจำได้ จนกลายเป็นกรอบที่ตนเองได้ปฏิบัติตามเพื่อให้อยู่ในกรอบของกฎเกณฑ์ และต่อมาเมื่อตนเองเปลี่ยนสถานะไปเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือต้นผี ก็จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดต่อไป ดังนั้นวิธีการถ่ายทอดโดยการเล่าเรื่องจึงเป็นวิธีการแรกที่หัวหน้าครัวเรือนใช้ในการถ่ายทอด หรือทำการขัดเกลาสมาชิกของตระกูลผี ให้มีความคิดและพฤติกรรมให้เป็นไปตามกรอบที่บรรพชนได้ตั้งไว้ ซึ่งวิธีการนี้จะมีประสบความสำเร็จสูงในการสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกใหม่ เพราะเป็นการสื่อสารสองทางที่สามารถมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

การถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ ด้วยวิธีการเล่าเรื่องนี้ถึงแม้ว่าจะมีจุดเด่นในการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้น แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในการก่อให้เกิดทักษะในภาคปฏิบัติซึ่งจะต้องอาศัยการได้กระทำจริง ดังนั้น ในสถาบันครัวเรือนจึงใช้วิธีการถ่ายทอดด้วยการฝึกหัดควบคู่กันไปในการถ่ายทอดให้ความรู้ในลักษณะที่ต้องเป็นการปฏิบัติงานจริง เช่น การฝึกหัดทำอาหาร การฝึกหัดทำขนม การหัดทำกรวยบายศรี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นการสั่งสมประสบการณ์ความชำนาญให้เกิดแก่สมาชิกใหม่และเกิดทักษะ จนกลายเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ที่จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างชำนาญในภายหลังต่อมา และจะสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้ ดังนั้น วิธีการถ่ายทอดด้วยวิธีชนิดนี้ จึงเป็นการส่งเสริมให้กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของครัวเรือนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.2 ระดับชุมชน พบว่าวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดนั้นมีความหลากหลายและผสมกันไปเนื่องจากปัจจัยในตัวของผู้ถ่ายทอด คุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นตัวกำหนดในการให้วิธีการแบบใดในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีแก่สมาชิกใหม่ในสังคม

3.2.1 สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนจะใช้วิธีการสอนด้วยการเล่าเรื่องให้แก่เด็กนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในวิถีวัฒนธรรมและการนับถือผีของชาวมอญ ถึงแม้ว่าจะ

ไม่ได้ผลสำเร็จในระดับสูงมากนัก เนื่องจากเด็กจะไม่ได้เห็นภาพที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง แต่ก็ช่วยให้เด็กได้เกิดการปรับตัวพื้นฐานความเข้าใจ ดังนั้น พบว่าวิธีการสอนด้วยการเล่าเรื่องของโรงเรียนที่ได้กระทำอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นการเสริมความรู้เรื่องการนับถือผีของบรรพชนชาวมอญอีกวิธีหนึ่ง

3.2.2 สถาบันศาสนา หรือวัดในชุมชน จะใช้วิธีการในการเล่าเรื่องโดยพระผู้มีความรู้ในทางวัฒนธรรมมอญ เป็นผู้ให้ความรู้แก่คนทั่วไปในสังคมและยังเป็นแหล่งของการเรียนรู้และสืบทอด สื่อประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีบรรพบุรุษ เช่น การทำพิธีกรรมในการปลงศพของชาวมอญ การทำพิธีโกนผมไฟให้แก่เด็กชาวมอญ ฯลฯ และเป็นฐานในการรวบรวมสื่อความรู้ที่อยู่ในรูปเอกสาร เช่น คัมภีร์ สมุดข่อย ที่มีการบันทึกพิธีกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรู้ในการนับถือผีทั่วไปและผีบรรพบุรุษของบรรพชนชาวมอญ

3.2.3 สถาบันชุมชนซึ่งในชุมชนจะมีแกนกลาง ของผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของความเชื่อ พิธีกรรม การนับถือผี เช่น ไต้ง คนทรง และผู้ช่วยไต้ง ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการจัดกระทำพิธีกรรมให้แก่ครัวเรือนกับพิธีกรรมในระดับชุมชน โดยพบว่าวิธีการในการถ่ายทอดนั้นจะใช้วิธีการสอนวิชาและวิธีการฝึกหัด คือผู้รู้เหล่านี้จะสอนความรู้ให้กับบุคคลที่สมัครเข้ามาเป็นศิษย์ตามแบบแผนธรรมเนียมโบราณ ด้วยการใช้เทคนิคเฉพาะของตนเองโดยตรงเฉพาะตัวต่อตัวกับผู้ที่มาขอเรียนวิชาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเบื้องต้น ต่อจากนั้นจึงได้ใช้วิธีการให้ลูกศิษย์ไปฝึกหัดผู้ช่วยหรือลูกมือในการทำพิธีกรรมตามงานพิธีกรรมต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานนับหลายปี จนผู้ช่วยไต้งเหล่านี้เกิดการจำได้และมีความเข้าใจ ในขั้นตอนของพิธีกรรม โดยไต้งคนเดิมจะเริ่มปล่อยให้ปฏิบัติจริงในขั้นตอนง่ายๆ ของพิธีกรรมก่อน เช่น การหัดจัดวางของเซ่นไหว้ตามตำแหน่งต่างๆ การหยิบของเซ่นไหว้ส่งให้กับไต้งในระหว่างพิธีการรำผี ฯลฯ ไปจนถึงขั้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ไปตามลำดับ อันขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของไต้งคนเดิม จนท้ายที่สุดจนสามารถกระทำตัวเองชำนาญ โดยไต้งคนเดิมจะเป็นผู้พิจารณาว่าผู้ช่วยไต้งคนใดได้รับการถ่ายทอดวิชาจากตนจนอยู่ในขั้นสำเร็จวิชาจนสามารถไปเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผี หรือการรำผีให้กับครัวเรือนหรือชุมชนชาวมอญได้แล้ว และในการศึกษาครั้งนี้พบว่ายังมีการถ่ายทอดโดยวิธีการพิเศษจากบรรพชนผู้ที่ล่วงลับไปแล้วต่อไต้งหรือคนทรงคนใหม่เพื่อให้เกิดความรู้ในเรื่องพิธีกรรมแก่ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมของชุมชน เช่น การถ่ายทอดความรู้ผ่านการประทับทรง หรือการเข้าฝัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ

4. การประเมินผล เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินโดยผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด ได้แก่ ต้นผี หัวหน้าครัวเรือน หรือ ไต้ง หรือคนทรง ที่มีต่อผู้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม

จากตนเองในระดับครัวเรือน ได้แก่ บุตรหลานในตระกูลผี หรือในระดับชุมชน เช่น ผู้ที่ขอเรียนวิชาการเป็นโด้งหรือคนทรง โดยมีวิธีการประเมินของผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด สรุปได้ดังนี้คือ ในระดับครัวเรือน จะประเมินโดยการซักถามของหัวหน้าครัวเรือนถึงความเข้าใจของลูกหลานว่ามีความเข้าใจในระดับดีเพียงใดแล้วถึงความรู้ในเรื่องของตระกูลผีตนเอง ในเรื่องของกฎเกณฑ์ต่างๆ เมื่อพบว่ายังมีความรู้ที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจน ก็จะสอนด้วยวิธีการเล่าเรื่องทบทวนให้ฟัง ซึ่งจะไม่มีการวัดผลอย่างแท้จริงที่เป็นทางการ ส่วนการประเมินผลของโด้งหรือคนทรงที่มีต่อศิษย์ที่มาขอเรียนวิชา ซึ่งอยู่ในสถานะของผู้ช่วยโด้งว่ามีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญเพียงพอในการที่จะเป็นโด้งได้แล้วหรือยังนั้น พบว่า โด้งผู้อาวุโสซึ่งเป็นเหมือนกับครูอาจารย์ จะต้องทำการพิจารณาด้วยตนเองว่า ผู้ช่วยโด้งคนใดมีความรอบรู้และมีความสามารถมากเพียงพอแล้ว ตลอดจนมีคุณสมบัติที่ผ่านเกณฑ์ที่ตนได้กำหนดไว้ เพียงพอที่จะเป็นโด้งแทนตนเองต่อไปได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการถ่ายทอด ในลักษณะของปัจเจกโดยโด้งคนเดิมผู้เดียวเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นอันเด็ดขาด ในการที่จะตรวจสอบและประเมินองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวของศิษย์ กับการเลื่อนสถานภาพทางสังคมให้กับผู้เป็นศิษย์

5. สถานภาพใหม่ทางสังคม เมื่อสมาชิกใหม่ในสังคมของตระกูลผีได้เลื่อนสถานะทางสังคมขึ้นเป็นต้นผี หรือเป็นภรรยาของต้นผี หรือเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือได้รับมอบสถานะให้เป็นคนทรงคนใหม่ หรือเป็นโด้งคนใหม่ ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ตามสถานะทางสังคม ในการที่จะต้องทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีให้แก่บุตรหลาน หรือโด้งคนใหม่ในรุ่นถัดต่อไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าจะเริ่มเข้าสู่ในขั้นตอนที่หนึ่ง ในการกำหนดองค์ความรู้ ให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้รับการถ่ายทอด และได้พิจารณาใช้วิธีการถ่ายทอดในวิธีการต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของสถาบันครัวเรือนหรือชุมชน ต่อไปดังเช่นเดิมที่ตนเองเคยได้รับมา อันเป็นเหมือนกับวงล้อแห่งวัฒนธรรมที่หมุนขับเคลื่อนไปโดยรอบตลอดเวลา

พัฒนาการของความรู้ในเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวมอญ โดยองค์ความรู้จากอดีตสู่ปัจจุบันในสังคมมอญนั้น ได้พบว่าการนับถือผีในอดีตของชาวมอญเมื่อครั้งที่ตั้งถิ่นฐานเป็นอาณาจักรในพม่านั้นมีเพียง 3 ประเภทเท่านั้น คือ ผีมะพร้าว ได้แก่ผีที่ชาวมอญที่อยู่ในเมืองพะสิม นับถือหรือ “มอญเต็ง” ต่อมาคือ ผีผ้า เป็นผีที่ชาวมอญในเมืองหงสาวดีนับถือ หรือ “มอญเตี้ยะ” และผีกระบอกไม้ไผ่ เป็นผีที่ชาวมอญอยู่ในเมืองสะเทิมนับถือ หรือ “มอญญะ” ต่อมาเมื่อมอญได้อพยพเข้ามาสู่ไทย และภายหลังต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงสู่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองแล้ว การนับถือผีในลุ่มน้ำแม่กลองก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเมื่อครั้งที่อยู่เมืองมอญ คือใน

การนับถือผีบรรพบุรุษได้มีการแตกสายออกไปในการนับถือ ซึ่งเห็นได้จากการสังเกตสัญลักษณ์ที่ชาวมอญในถิ่นลุ่มแม่น้ำแม่กลองเขตอำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่ได้มีการนับถือกันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผลจากการศึกษาในอดีตพบว่ามียักษ์ที่นับถือมากกว่า 8 กลุ่มผีส่วนผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่าในส่วนหนึ่งของเขตชุมชนบ้านคงคาเหนือ มีกลุ่มผีที่สามารถแบ่งกลุ่มผีออกเป็นกลุ่มผีใหญ่ๆ ได้ 5 กลุ่มหลัก ดังนี้คือ กลุ่มอะลกะอะปลางห์ (ผีกลุ่มนี้จะรักและหวงผมมาก) กลุ่มอะลกะอะซก (นับถือตุ๊กกะตา) กลุ่มอะลกะซุ่ม (นับถืองู) กลุ่มอะลกะเลอะอง (นับถือกลองยาว) กลุ่มอะลกะแซะ (นับถือม้า) และส่วนที่เหลือก็นับถือผีต่างกันไปแต่มีจำนวนไม่มากนัก เช่น อะลักรู้ดห์ (ผีเต่า) ฯลฯ และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือในห้องผีบนเรือนหลังใหญ่ อันเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษบนบ้านของชาวไทยเชื้อสายมอญทุกครัวเรือน ในถิ่นลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ของเขตอำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี นั้นจะต้องมีสิ่งที่เป็นสื่อแสดงให้เห็นถึงการนับถือผีบรรพบุรุษ ที่เหมือนกัน 2 อย่างคือ จะมีชุดผ้าผีหนึ่งหีบ และกระบอกไม้ไผ่ใส่ใบไม้คือใบชาไก่ดำแทนใบหวาดังเช่นเดิมเมื่อครั้งที่อยู่ในเมืองมอญ จำนวน 7-9 กระบอก บรรจุอยู่ในตะกร้าไม้ไผ่สาน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างไปจากเมื่อครั้งที่ชาวมอญตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองมอญ ที่แต่ละครัวเรือนจะมีสื่อสัญลักษณ์ในการนับถือเพียงชนิดเดียว ซึ่งได้มีการสันนิษฐานกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยพื้นฐานว่าบรรพชนของชาวมอญในเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลองอาจมีถิ่นฐานมาจากถิ่นฐานที่อยู่เดียวกัน คือมาจากเมืองหงสาวดีกับเมืองสะเทิม จึงได้ใช้สื่อสัญลักษณ์ทั้งสองสิ่งในการกราบไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ โดยจากการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านคงคาเหนือไม่มีการนับถือผีมะพร้าวอยู่ในชุมชน และต่อมาในภายหลังยังได้มีสัญลักษณ์อื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นมาอีกในภายหลัง เช่น การตั้งกระบุงใส่ข้าวเปลือกไว้ที่ห้องผีของตระกูลที่นับถือผีม้า

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้ ในกระบวนการถ่ายทอดการนับถือผีบรรพบุรุษ ได้พบว่ามีปัจจัยที่ส่งเสริมเกื้อหนุนให้การถ่ายทอดเป็นไปอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพประสิทธิผล และในทางตรงกันข้ามก็มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางให้การถ่ายทอดไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยสรุปได้ดังนี้คือ

1. **ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค** ที่ทำให้การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้ในระดับครัวเรือน หรือระดับสังคมชุมชน หรือในกระบวนการถ่ายทอดระหว่างชุมชน ไม่ประสบผลสำเร็จหรือเกิดการด้อยประสิทธิภาพลงมาจากที่ควรจะเป็น ได้แก่ ลำดับแรกคือภาษามอญ ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันของคนในชุมชนบ้านคงคาเหนือ ซึ่งในปัจจุบันพบว่า มีจำนวนน้อยลงไปมากเนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่สามารถใช้ภาษามอญในการสื่อสารพูดคุยได้ดีดังเดิมในสังคมอดีต จึงทำให้การใช้ภาษาทั้งการพูดและการฟังเกิดปัญหาอุปสรรคในการสื่อสารถึงกันของผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ประการต่อมาคือการที่บุคคลากร ซึ่งเป็นกลไกหลักในการเป็นผู้ถ่ายทอดนั้น มีความรู้ในเรื่องผีบรรพบุรุษของตนเองและการประกอบพิธีกรรมที่ไม่ลึกซึ้งนัก จึงทำให้ความรู้ในตระกูลผีนั้นขาดช่วงหายไปและก่อให้เกิดความไม่เลื่อมใสศรัทธาขึ้นในตัวบุตรหลานที่อยู่ในตระกูลผี ประการต่อมาคือ การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่ความทันสมัย ของผู้คนในสังคมชุมชนบ้านคงคาเหนือ ที่ทำให้ความเคารพและปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างผีกับคน ลดน้อยเฉื่อยลงไปในหรือระบบคิดของคนรุ่นใหม่ในสังคมชุมชนบางส่วน ที่ไม่สนใจในเรื่องที่มีความเป็นนามธรรมมากนัก ก็ส่งผลกระทบต่อการบอกถ่ายทอดได้เช่นกัน ประการต่อมาได้แก่ การเคลื่อนย้ายทางประชากร ซึ่งในปัจจุบันในสังคมชุมชนบ้านคงคาเหนือ ได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรทั้งวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว ออกไปอยู่ที่อื่นเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเรียนรู้และการถ่ายทอดขาดช่วงต่อเนื่อง ดังนั้นสมาชิกใหม่ของชุมชนก็ได้เสียโอกาสในการพบเห็นเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นจริง อันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในการทำพิธีกรรมต่างๆ ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ประสพปัญหาในความเข้าใจได้อย่างชัดเจนแท้จริง และประการต่อมาคือ การลดความสำคัญของผีบรรพบุรุษโดยความจงใจและเจตนา อันอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ ที่ได้สะท้อนถึงวิถีคิดและเจตนาของคนไทยเชื้อสายรามัญรุ่นใหม่ ที่ได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดจากเดิมที่ให้ผีบรรพบุรุษเป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือ และการให้ความเคารพศรัทธาณับถือของคนในตระกูลผี ได้เปลี่ยนมาเป็นการใช้คนในตระกูลผีเป็นศูนย์กลางแทน หรืออาจกล่าวได้ว่าผีต้องทำการปรับตัวเข้าหาคนแทน ในการที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติระหว่างคนกับผี ประการต่อมาคือ การปรับลดขั้นตอนของพิธีกรรมและวิธีการลงมา ได้ทำลายความยิ่งใหญ่และความขลังในพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ ให้ลดน้อยลงไปเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุผลข้ออ้างนานาประการ เช่น เหตุผลในเรื่องของความกระหัด ความสะดวก รวดเร็ว ประการสุดท้ายคือ การประยุกต์พิธีกรรมให้เข้ากับสภาพบริบทของสังคม ซึ่งพบว่าในหลายกรณีก่อให้เกิดการขัดขวางการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อคนรุ่นใหม่ในสังคม

2. ปัจจัยที่สนับสนุน ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ในการนับถือผีบรรพบุรุษในระดับครัวเรือน และในระดับสังคมชุมชนบ้านคงคาเหนือ สรุปได้ดังนี้คือ ประการแรกได้แก่สถานภาพทางเชื้อชาติของบุคคล ที่ก่อให้เกิดการที่บุคคลที่มีเชื้อสายมอญ ต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการเรียนรู้และต้องเป็นผู้รับการถ่ายทอดในวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อต่อมาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ก็ต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่รุ่นหลังสืบต่อไป ประการต่อมาคือการกลับทรงโทษจากผีบรรพบุรุษตามความเชื่อของคนในสังคมชาวมอญ ที่ในปัจจุบันคนในชุมชนยังมีความเชื่อถือในผีบรรพบุรุษว่ามีอยู่จริง และถ้าผู้ใดไม่กระทำตามกฎเกณฑ์หรือกระทำการใดฝ่าฝืนขึ้นมา ก็เชื่อว่าจะได้รับการลงโทษ หรือเกิดการเจ็บป่วยขึ้นมา แก่ตนเองหรือคนในครอบครัว ดังนั้นผู้คนในครัวเรือนจึงต้องพยายามถ่ายทอด

ความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎเกณฑ์ของตระกูลผีตนเอง ให้ลูกหลานได้รับรู้ให้มากที่สุด เพื่อจะไม่ได้ผิดพลาด อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดในปัจจุบันนี้ ประการต่อมาการสืบทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน ในปัจจุบันพบว่าคนรุ่นใหม่ในสังคมเชื่อมั่นในวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของตนเองนั้นว่าเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในสังคมที่หลากหลาย กับทั้งมีความภาคภูมิใจ จึงได้มีการรวมตัวกันของกลุ่มในการที่ฟื้นฟูวิถีชีวิตและส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนในกิจกรรมและการจัดพิธีกรรมของชุมชนในภาพรวมทั่วไป ให้เกิดความเข้มแข็งดังเช่นในอดีต และประการสุดท้ายการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐในชุมชน ทั้งในระดับท้องถิ่นและจากส่วนกลาง ที่ได้ให้ความสนใจในอัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายรามัญบ้านคงคาเหนือเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมในอดีต และได้ให้การสนับสนุนในด้านของการจัดระบบประมาณให้ชุมชนมาดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการยั่งยืนสืบต่อไปยังรุ่นลูกหลาน และยังได้สนับสนุนในด้านการบริหารจัดการกับเชิงวิชาการ สืบเนื่องมาจากการที่รัฐได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนของชาวไทยเชื้อสายรามัญ ได้พบว่าได้สร้างกระแสก่อให้เกิดการตื่นตัวและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาวมอญเป็นอย่างมาก อันเป็นแรงกระตุ้นและการจูงใจที่ช่วยส่งเสริมให้การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้งในระดับครัวเรือนและระดับสังคม ให้เกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดตั้งกลุ่มผู้รู้หลักในชุมชน ผู้รู้ของชุมชนควรที่จะต้องรวมตัวกันในการทำหน้าที่ในการให้บริการด้านความรู้ วิถีวัฒนธรรมและการนับถือผี ในความรู้อันเป็นความรู้มาตรฐานหลักทั่วไป ที่ชนชาวไทยเชื้อสายรามัญควรจะต้องรู้และมีความเข้าใจ โดยให้ความรู้แก่หัวหน้าครัวเรือนรุ่นใหม่และสมาชิกใหม่ในสังคมครัวเรือน และการสอนภาคปฏิบัติในการทำพิธีกรรม เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญจนสามารถอธิบายเชื่อมโยงได้ และมีความต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นช่องทางหนึ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผี เพื่อไม่ให้เกิดการขาดช่วงขององค์ความรู้และได้ช่วยกระตุ้นให้ผู้รับการถ่ายทอด ได้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งวัฒนธรรมของตนเอง เช่น การจัดทำสำเนาเอกสาร หรือการจัดพิมพ์หนังสือคู่มือการนับถือผีบรรพบุรุษ แจกให้กับทุกครัวเรือน เพื่อให้เป็นคู่มือของหัวหน้าครัวเรือนได้มีความรู้และได้นำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้หรือเป็นเหมือนธรรมนูญของตระกูลผี ให้กับสมาชิกรุ่นใหม่ของครัวเรือนได้ค้นคว้าได้ง่ายขึ้น การพิมพ์เอกสารกฎหมายข้อห้ามเรื่องผีของแต่ละบ้านติดไว้ที่ผนังฝาบ้าน ฯลฯ

2. การตั้งตัวแทนกลุ่มของชุมชนขึ้นมา ทำหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบกำหนดปรับเปลี่ยนพิธีกรรมต้อง เช่น รูปแบบขั้นตอนจากที่โบราณกำหนดไว้ ซึ่งจากการศึกษาที่พบว่า มีทั้งผู้ที่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และที่ไม่เสนอความเห็น ก็ควรที่จะได้มีการปรึกษาในระดับชุมชนก่อนเพื่อไม่ให้วัฒนธรรมเกิดความผิดเพี้ยนไป อันอาจเป็นการลดคุณค่าของพิธีกรรมลงไปโดยไม่รู้ตัวหรือไม่ได้เจตนา หรือถ้าหากจะต้องปรับเปลี่ยนพัฒนาไปตามสังคมโลกก็สามารถทำได้ แต่คงต้องกำหนดกรอบและขอบเขตที่เหมาะสมกันก่อน อันเป็นที่ยอมรับกันได้ของสังคม โดยผู้นำพิธีกรรมซึ่งเป็นเหมือนกับเสาหลักของสังคมในการจัดพิธีกรรม ที่จะต้องเคร่งครัดในรูปแบบของขั้นตอนและวิธีการในการจัดพิธีกรรม มิใช่การตัดสินใจบนฐานแห่งการผ่อนปรนตามที่ครวเรือนผู้จัดพิธีร้องขอ เพราะจะทำให้วัฒนธรรมถูกลดความสำคัญลง แต่อย่างไรก็ดีเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า วัฒนธรรมนั้น ก็สามารถมีพัฒนาการของตนเองได้เช่นกัน ดังนั้น การปรับเปลี่ยนในตัวของวัฒนธรรมเองจึงเป็นสิ่งที่ปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แต่ในการที่จะดำรงความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าให้ยืนยวนนั้น ก็จะต้องมีความระมัดระวังในการปรับเปลี่ยนเป็นอย่างมากด้วยเช่นกัน

3. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของชุมชน ที่เชื่อว่าการนับถือผีเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละตระกูลผี มาเป็นการการรณรงค์ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของการรำผีในระดับครัวเรือน เช่น สถาบันโรงเรียน ให้ครูพาเด็กนักเรียนในชุมชนเข้าเรียนรู้ในงานพิธีกรรมจริง เพื่อให้เกิดช่องทางการถ่ายทอด หรือการสื่อสารระหว่างต้นทางสู่ปลายทาง อันได้แก่ผู้รับการถ่ายทอด หรือสมาชิกใหม่ของสังคมได้มีช่องทางที่จะรับเนื้อหาของความรู้และประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น อันจะทำให้คนในชุมชนในปัจจุบันที่เป็นสมาชิกใหม่ของสังคม ได้เกิดความลึกซึ้งเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดเลี้ยงผี หรือพิธีการรำผี ฯลฯ โดยคนในชุมชน หรือองค์กรภาครัฐ ควรเข้าไปช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วม หรือช่วยเหลือ อันเป็นการนำไปสู่การถ่ายทอดและการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมหลักของชุมชน

4. รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคณะผู้บริหารและข้าราชการระดับสูงขององค์กร ควรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ (รามัญ) บ้านคงคาเหนือ หรือในทุกหมู่บ้านของตำบล ในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษและวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวมอญอยู่อาศัย เพื่อได้นำมาซึ่งการอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมของชุมชนอันเก่าแก่ในลุ่มแม่น้ำแม่กลองให้เกิดการยั่งยืน โดยอาจใช้วิธีการทางงบประมาณในการส่งเสริมกิจกรรม หรือการสนับสนุนบุคลากรให้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมชาวมอญในเชิงลึก เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดในระดับองค์กรของสังคมใหญ่ โดยในขั้นแรกควรที่จะกำหนดแผนยุทธศาสตร์ ที่แสดงถึงแนวทางในการดำเนินการ และการจัดทำแผนพัฒนาที่เน้นมิติเชิงวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญ (รามัญ) และท้ายสุดคือการกำหนด

กิจกรรมโครงการ ในการที่องค์กรของรัฐ หรือชุมชน จะได้ทำให้การถ่ายทอดและการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เช่น การจัดตั้งศูนย์มอญศึกษาในระดับหมู่บ้าน หรือในระดับตำบล ขึ้นมาเพื่อการรวบรวมจัดเก็บข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน นำมาจัดทำให้เป็นระบบ อันนำไปสู่การให้บริการต่อสังคมทั้งในระดับชุมชนและระดับสังคมใหญ่ ในเชิงสารสนเทศ เพื่อให้เกิดการเผยแพร่ในองค์ความรู้และเชิงปฏิบัติการจริง ต่อเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ในสังคม หรือผู้ที่สนใจศึกษาในเชิงชาติพันธุ์ ตลอดจนรวมถึงนักท่องเที่ยวที่สนใจในวิถีวัฒนธรรมของมอญ ทั้งในด้านของกิจกรรมและข้อมูลข่าวสาร ในวิถีวัฒนธรรมแห่งสภาพความเป็นจริงที่ชุมชนชาวไทย (รามัญ) ยังใช้ในการดำรงวิถีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน โดยการใช้กลไกของผู้คนในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ (รามัญ) เป็นหลักในลักษณะของการสื่อแสดงให้เห็น การสาธิตให้ชม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในระดับชุมชนและสังคมภายนอก เช่น ในการนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์วิถีวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวมอญของวัดคงคาราม หรือการส่งเสริมให้กลุ่มชาวมอญในชุมชนได้มีโอกาสในการเดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนเผ่าอื่นๆ หรือในการนำเสนอวิถีชุมชนต่อสังคมโลก